

BYL OPRAVDU W.A. MOZART V SADSKÉ?

Podle ústní tradice zavítal do Sadské při svých několikerých návštěvách Čech rakouský skladatel Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791). A to prý hned dvakrát: v roce 1787 a v roce 1791. Jeho hostiteli byla slavná a významná rodina Němečků, jejichž rodový grunt č.p. 377 byl dlouhá léta střediskem veřejného života v Sadské. V tomto domě nazývaném „sadská konzervatoř“ se intenzivně zpívalo a hrálo. Scházeli se zde sadští sousedé, hudebníci i ochotníci, odtud také vyšel podnět k založení divadelního i hudebního spolku. Početná rodina Němečků totiž po několik generací oplývala výbornými hudebníky, kteří pozvedli hudební tradici v Sadské na nebývalou úroveň. W. A. Mozart pobýval u Františka Š. Floriana Němečka (1739-1808) a jeho synů Františka Petra zvaného „Xaver“ (1766-1849) a Jana Jakuba (1768-1862).

Univerzitní profesor, doktor filozofie František Xaver, Mozartův obdivovatel a životopisec, se s ním osobně seznámil v Praze prostřednictvím manželů Duškových. Mozart Němečkovi zcela důvěřoval. A tak věříme tomu, že přijal pozvání svého obdivovatele a několik dní v Sadské opravdu strávil. O Mozartově hostování v Sadské kolovala spousta historek, např. že byl nadšen z českých lidových písní. Také prý využil služeb sadských lázní. Údajně měl být tamtéž koncert, který osobně dirigoval a dokonce se učil česky.

Ještě koncem 19. století se sadský regenschori Antonín Jelínek pyšnil tím, že v kostele hraje na varhany, jichž se dotkla ruka Mozartova. Jak to bylo opravdu, už se nedozvíme. Jisté však je, že po Mozartově smrti se F. X. Němeček spolu se svým švagrem Dr. Karlem Pinkasem ujal výchovy Mozartova osmiletého syna Karla Thomase (*1784-1858), který sem v letech 1792-1797 jezdil na letní byt do č.p. 378. Představte si malého klavíristu, který na „blažené prázdniny“ trávené pět let v městečku Sadská vzpomínal ještě po šedesáti letech.

BAROKNÍ MARIÁNSKÝ SLOUP K ODVRÁCENÍ OHŇŮ

Roku 1706 věnoval zdejší „soused“ Václav Čírtek 100 zlatých na postavení sloupu Rodičky Boží. Částka se uložila na úrok. Když se suma na úrocích podstatně navýšila, byla v roce 1722 uzavřena smlouva s kameníkem Křištofem Richterem a kutnohorským barokním sochařem Františkem Martinem Ketterbauerem na realizaci díla, které mělo být rozšířeno o čtyři sochy světců. Z neznámých důvodů však byla práce provedena až o dvacet šest let později. Dne 11. května 1748 byla podepsána smlouva s kameníkem Huliknauerem a na sv. Martina 11. 11. 1748 bylo dílo posvěceno. Na vrcholu sloupu stojí rodička Panna Marie a okolo ní sousoší světců: sv. Václav, sv. Apolinář, sv. Florian a sv. Liborius. Místo posledně jmenovaného světce měl v původním návrhu stát sv. Gotthard. (Zdroj Vojtěch Jelínek, Sadská 1912, str. 130)

NÁPISY

POST FATA IGNIS VIRGINI DEIPARAE SANCTISQVE
SVIS TVTELARIBVS WENCESLAO APOLLINARI
FLORIANO LIBORIO ET ROSALIAE EX VOTO PIA
PAVPERTAS SADCĚNSIS EXSTRVXIT

Po neštěstích ohně Panně Bohorodičce a svatým svým
ochráncům Václavovi, Apolináři, Floriánovi, Liborovi a Rozálii
z oběti zbožná chudoba Sadská vystavěla.

A PESTE FAME ET BELLO NOXIO IGNE TVERE NOS
DEI GENITRIX VIRGO BENIGNA PROTECTRIX NOSTRA

Od moru, hladu a války škodlivé, ohně chraň nás,
Bohorodičko Panno, dobrotivá ochránkyně naše.

STARÁ ŠKOLA, ANEB BUDOVA MUZEA

Dne 29. října 1817 byl slavnostně položen základní kámen „nové školní budovy“ č. p. 257. Císař- údajně patron školy- přispěl na stavbu 18 tisíc zlatých, okolní obce pomohly prací. Škola byla otevřena roku 1820. Na straně do ulice byly tři školní třídy a na straně k hostinci byty učitelů. Roku 1842 byla škola již přeplněna, navštěvovalo ji celkem 471 dětí. Proto bylo rozhodnuto, že byty budou přestavěny na třídy a v budově zůstal byt pouze jediný, a to v přízemí, kde bydlel ředitel František Walter. Od září 1862 škola disponovala pěti třídami, v nichž kromě ředitele učili tři učitelé a dva podučitelé. Ustanovením nového zákona, kdy povinná školní docházka dětí měla trvat 14 let, opět budova přestala stačit. V roce 1890 měla škola již deset tříd, přičemž čtyři musely být umístěny v obecním domě. V roce 1902 pak byla postavena nová moderní škola proti radnici a zde vzniklo Městské muzeum.

MĚSTSKÉ MUZEUM OD ROKU 1910

Ke zřízení muzea dal popud sadský rodák, profesor, spisovatel a mapopisec Otakar Georgius Paroubek (14. 3. 1856 – 4. 4. 1909). Odkázal muzeu své knihovny, knihovny svého otce Františka Adama (městský tajemník a spisovatel) a další rodinné památky. Za tímto účelem se upravily místnosti ve druhém poschodí za 5000 korun. Paroubkova knihovna obsahovala 2900 svazků knih a 328 knih starožitných. V současné době tu muzeum není. Sadské sbírky jsou majetkem příspěvkové organizace Stř. kraje „Polabská muzea“ se sídlem v Poděbradech.

KOSTEL SV. APOLINÁŘE

Nacházíte se u symbolu Sadské, u kostela sv. Apolináře, který už z dálky svítí do kraje jako maják. Když byla Sadská roku 1562 povýšena Ferdinandem I. na městečko, obdržela dokonce kostel sv. Apolináře do znaku. Ale nepředbíhejme.

Sadská, čili Sacka nebo Saczka, bývala knížecím dvorem už v době, kdy bylo křesťanství ještě v plenkách. A proto může být pravdou, co napsal Pěšina z Čechorodu: „Bořivoj na vrchu Sadském kostel sv. Apolináři založil, blízko kapličky sv. Klimenta, kterou sv. Cyril, když Bořivoje do Čech provázel, nesa s sebou ostatky sv. Klimenta r. 864 a kterážto kaplička do téhož kostela byla pojata.“ (překlad z latiny Vojtěch Jelínek 1912) Z této věty vyplývá, několik důležitých událostí, které se nejspíš staly: V Sadské kdysi působil jeden z věrozvěstů – Cyril a zde na vrchu původně stávala kaplička sv. Klimenta. Ta se po vystavění chrámu ocitla v obvodu jeho zdiva.

Roku 1118 založil kníže Bořivoj II. v Sadské kolegiátní chrám ke cti sv. Apolináře, biskupa a mučedníka Páně a při něm kapitolu kanovníků. Původní chrám se nezachoval, důvod nevíme. Nynější kostel však stojí na tom samém místě a je také zasvěcen sv. Apolináři. Zasloužili se o něj Bočkové z Kunštátu a spadá nejspíše do 14. století, do doby, kdy zde působili Augustiniáni. Tehdy neměl sakristii a měl v presbytáři sedm dlouhých oken. Zachovalost gotického zdiva i presbytáře a jeho klenutí je důkazem, že Husité se v 15. století spokojili pouze s vydrancováním a kostel nebyl vypálen. Husité totiž chovali pány Bočky v úctě. Postupem staletí byl kostel několikrát upravován, což dokládají staré obrazy, na nichž je kostel vypodobněn v gotickém slohu. Z toho však zbyla jen část – presbytář. Největší přestavbou zřejmě kostel prošel počátkem 18. století, a to včetně interiéru.

VÝHLED ZE ZAHRADY KOSTELA A ZANIKLÁ OSADA EICHELBURK

Až se vynadíváte do kraje polabské nížiny, pohledte ze zídky dolů, na polední stranu vrchu. Ve 14. století tu byla založena vinice. Už se neví, kdo ji založil, zda páni, nebo Augustiniáni. Vinnou révu zde zřejmě pěstovali už kanovníci ve 12. století. Ovšem vinice se na tomto místě udržela stovky let a v 17. století prý vynášela až 150 věder vína. Koncem 18. století byla vrchnostenská vinice zrušena a pozemek rozdělen na stavební parcely se zahrádkami. Zpočátku zde vzniklo 21 domků. Tvořily samostatnou správní obec s vlastním rychtářem. Nová osada dostala název Eichelburk, na počest krajského bydžovského komisaře hraběte von Eichelberga, který řídil parcelaci vinice a prodej pozemků. Eichelburk byl k městu Sadská připojen roku 1850. V roce 1910 zde bylo 28 čísel popisných. V roce 1929 tu pak vznikla tzv. vagonová čtvrť, kolonie obezděných vagónů, v nichž bydleli převážně dělníci zdejší cihelny. Dnes už jsou tu pěkné nové domy a ulice se jmenuje Resslerova.

Zde na pozemku kostela stojí socha sv. Václava z roku 1888. Před kostelem je litinový kříž s ukřižovaným Kristem, který rovněž pochází z druhé pol. 19. století. Z cesty od kostela ke hřbitovu je krásný rozhled na severovýchodní část města a za dobrých podmínek v dálce vidíme i Krkonoše.

KAPITULA

Vypráví se, že když byl Bořivoj II. vězněn císařem Jindřichem V. Salským v Cáchách a po té v Miláně (dle kroniky Vojtěcha Jelínka str. 21), hrozila mu poprava. Při modlitbách se mu zjevil sv. Apolinář a přenesl ho pod vrch v Sadské. Tím ho zachránil. Z vděčnosti pak Bořivoj II. založil roku 1118 kolegiátní chrám sv. Apolináře a při něm kapitolu kanovníků. Kapitula měla děkana, probošta, zástupce probošta, scholastika a sakristiána. Od 13. století se zde při kostelu nacházela farní škola. Mladí hoši se tu připravovali pro kněžský nebo řeholní stav. Za vlády Karla IV. však kapitula přesídlila do Prahy (roku 1362), z jakého důvodu nevíme. Můžeme se jen domnívat, že důvodem byl upadající význam Sadské, odlehlost a nechráněnost objektu a s tím spojené škody na majetku. Ještě téhož roku pak odevzdal arcibiskup Arnošt z Pardubic Sadský kostel řeholníkům augustiniánům z Roudnice. Odstupující kolej zde zanechala movitý i nemovitý majetek, aby řeholníci mohli zřídit klášterní budovu. Konvent Augustiniánů však trval v Sadské pouze 58 let, do roku 1420. Toho roku byl klášter zničen Husity. Tradice vypráví, že 5. 11. po dobytí Klučova přitáhl Žižka a klášter vypálil. Ovšem nutno podotknout, že panství Poděbradské v té době plenilo i Zikmundovo vojsko. Místo tak zůstalo opuštěno.

Sídlo děkana a ostatní budovy stávaly zřejmě v místech, kde se nyní nachází farní dvůr. Nejstarší památkou je 36 metrů hluboká studna, roubená pískovcovými kvádry. Není však přístupna veřejnosti.

KNÍŽECÍ HRAD

Na tomto vrchu se mezi lety 1110 do poloviny 13. stol. odehrávalo nejslavnější období Sadské. Roku 1110 svolal kníže Vladislav I. do Sadské první valný sněm, z čehož vyplývá, že Sadská v té době byla významným místem. Nacházel se zde knížecí dvůr plný hospodářských budov i obydlí pro panstvo a jejich početné družiny. O osm let později také kapitula a chrám. Mnoho dalších sněmů zde bylo českými knížaty svoláno a desítky let byla Sadská knížecím a později královským dvorem. Nejslavnější sněm se konal v roce 1189 za vlády Konráda Oty. Až do poloviny 13. stol. přijížděli čeští panovníci za zábavou a lovem do Sadské. Václavu I. se tehdy Sadská stala útočištěm proti vzpouře jeho syna Přemysla Otakara II. A to je možná důvod, proč Přemysl Otakar II, zakladatel spousty českých měst, zrovna na Sadskou zanevřel. Ještě jako markrabě Moravský zde pobýval roku 1251. Své sídlo však po té přenesl do Poděbrad. Co se dělo s hradem v průběhu staletí a kde přesně stával? To nevíme. Můžeme se jen domnívat, že se hrdě tyčil na tomto místě. Až do sedmnáctého století prý bylo možno vidět zbytky zdiva.

NOVÝ HŘBITOV

Starý hřbitov u kostela již nestačil, proto se začalo jednat o hřbitovu novém. Plán byl připraven již v roce 1838 a hřbitov měl stát u kaple, kam již byl svážen i materiál. Nakonec však bylo rozhodnuto o tomto pozemku. V roce 1907 byl pak hřbitov rozšířen. Nachází se zde náhrobek významného rodáka O. G. Paroubka, dílo Jana Štursy z roku 1910.

SKÁLA

Opukový – svědecký vrch, který vystupuje z rovny polabské krajiny podobně jako Semická hůra či Přerovská hůra se nachází ve výšce 215 m n. m. V západní části skály se dají najít zkameněliny mořských živočichů středního turonu (druhý nejstarší stupeň oddělení svrchní křídly 93,5 – 89,3 milionů let př.n.l.). Dobře se tu daří teplomilným rostlinám a různým druhům živočichů a hmyzu, proto se jedná o chráněné území. Na okraji vytěžené skály kdysi stávala kruhová cihelna, která využívala opuku na výrobu cihel. Měly specifickou žlutou barvu a byly prý velmi pevné a kvalitní. Cihelna zanikla v roce 1944, komín byl zbourán v roce 1970.

TRIANGULAČNÍ BOD

se nachází ve výšce 213 m.n.m. Významný trigonometrický bod byl zřízen pro účely mapování stabilního katastru již v roce 1824. Jedná se o žulový hranol 30x30x100 cm uvnitř observačního pilíře. V roce 1868 na něm bylo prováděno tzv. stupňové měření pro určení délky zemského poledníku. V roce 1926 byl zařazen do trigonometrické sítě. Bod je používán pro celou řadu dalších měření, např. byly určeny jeho zeměpisné souřadnice a v poslední době je používán i pro měření družicová, pro určování polohy metodou GPS. Kromě toho je také koncovým bodem geodetické základny Sadská – Veliš.

Trigonometrické body mají kromě svého historického významu také význam pro mapování, katastrální práce, vědecké práce, ale i pro účely obrany státu. Pro výšková měření je na pilíři umístěna i nivelační značka. Vzhledem k významu bodu, bylo v roce 1974 zřízeno chráněné území kolem uvedeného bodu, vymezené kružnicí o poloměru 150 metrů, kde je zakázána jakákoliv činnost, která by ohrozila neměnnost polohy daného trigonometrického bodu. Na jih a západ od pilíře se nacházejí bílou barvou orámované zajišťovací body ZK2 a ZK3

SVATÝ JAN NEPOMUCKÝ

Tato barokní socha z pískovce stávala od roku 1749 v Pražské ulici. Byla pořízena nákladem Jiřího Němečka staršího a nápis na soklu zní: „Ze slibu svatému Janovi obstaral stavbu Jiří Němeček starší.“ Později byla přenesena na toto místo a její povrch je povětrnostními vlivy tak zničen, že zrestaurování již není možné. Bude zde stát kopie.

Jan Nepomucký pocházel z Nepomuku (původně Pomuk) v Čechách, kde se narodil asi roku 1345. Byl kanovníkem kolegiátního kostela sv. Jiljí v Praze a později kanovníkem vyšehradské kapituly. Stal se arcibiskupským notářem a od 1389 generálním vikářem pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna. V rámci sporů arcibiskupa s králem Václavem IV., který chtěl zřídit nové biskupství v Čechách, a tak oslabit moc arcibiskupa, byl na rozkaz krále 20. 3. 1393 v Praze umučen a umírající či již mrtvý vhozen do Vltavy. Legenda později jeho smrt spojovala s tím, že odmítl králi prozradit obsah zповědi královny Žofie. Tuto legendu dotvářel i zázračně zachovaný kus jazyka.

Kanonizován byl roku 1729, svátek má 16. května. Uctíván je hlavně v Čechách, na Moravě a v Rakousku. Je ochráncem proti škodám na vinicích způsobených krupobitím a bouřkou, je spolupatronem Čech, kněží, lodníků, mostů a proti pomluvám. Bývá zobrazován jako kněz se štolou, biretem, palmou, knihou a s křížem. Často má kolem hlavy pět hvězd, které podle legendy označovaly místo ve Vltavě, kde bylo jeho tělo nalezeno.

HOTEL MODRÁ HVĚZDA

Pan Honzák z Poděbrad koupil od sadského měšťanstva část pozemku a dal na rozcestí silnice k Hradištku a k lázním postavit moderní hotel o sedmnácti pokojích, který sloužil k ubytování lázeňských hostů (1910). Po přikoupení několika pozemků nechal postavit ještě čtyři vily a stal se tak prvním, kdo tehdy přispěl k založení lázeňské vilové čtvrti v Sadské.

Za první republiky byl hotel prodán panu Vaníčkovi a patřil do sítě hotelů „Modrá hvězda“, které stály po celé republice. Pan Vaníček zde působil se svou paní více než 30 let, přestože mu byl hotel ve čtyřicátých letech 20. století vyvlastněn. Čepovalo se zde českobrodské pivo. Když v roce 1962 pan Vaníček o sadském posvícení odcházel do důchodu, vypilo se prý na rozloučenou 26 hektolitrů piva. V devadesátých letech byl zdevastovaný a nevhledný hotel vrácen restituentům, ale původní podobu mu vrátili až noví majitelé, kteří hotel odkoupili – rodina Vránova v roce 2001.

Do hotelu Modrá hvězda chodíval z nedalekého Kerska spisovatel Bohumil Hrabal. Jednoho večera, kdy poseděl s panem Vaníčkem a vyprávěli si navzájem různé historky, napadlo ho sepsat všechny příběhy, které za celá léta od hostinských a číšníků vyslechl. K psacímu stroji na své chatě prý usedl hned po návratu z hotelu a během několika dnů vzniklo dílo „Obsluhoval jsem Anglického krále.“

MLÝN CELNA

Od Poděbrad k Hořátvi vedla silnice a pokračovala přes Zvěřínek podél Borů, kde stával domek. V něm žil celný, který vybíral clo. Silnice vedla dál přes pole do Kerska a poté na Prahu. Na místě, kde byl vystavěn domek celného, byl obcí v roce 1788 postaven vodní mlýn. Voda na mlýn přitékala náhonem z potoka Šembery z Poříčan přes Třebestovice na mlýn Bahníkův (ve městě) a teprve potom na sever k Celné. Na mlýně se postupně vystřídalo několik mlynářů, až jeden z majitelů nechal starou Celnu zbořit a postavil v roce 1857 mlýn nový. (zdroj děkan Vojtěch Jelínek 1912) Na mlýně byla břidlicová střecha s hromosvodem, na střeše zlatý anděl a na vratech dva kamenní psi, kteří hlídali vstup do mlýna. Roku 1880 mlýn zvaný „Na celně“ koupil za 14 tisíc zlatých Václav Urbánek, dříve rolník ve Stratově. Poté v roce 1924 pan Tuček a posledním majitelem byl Václav Hrouda a jeho manželka Anna. Celnu pak zdědil vnuk manželů Hroudových.

KERSKO – BORY

Sadskou, Písty, Zvěříněk, Kersko, Hradištko, Velenku, Semice a Třebestovice obklopují rozsáhlé lesy, které se nazývají Kersko- Bory. Oblast klidu byla v oblasti Kersko zřízena vyhláškou ONV ze dne 4. 1. 1986. Dne 20. 4. 1990 pak byla rozšířena o oblast Bory. Dnes jsou tyto lesy chráněny jako Přírodní park Kersko – Bory (2010). Zabírají přibližně 7,5 km dlouhé a 5 km široké území. Jedná se zejména o borové a březové porosty na štěrkopískovém podkladu.

LUŽNÍ LES

Nejen borky plné hub, ale také duby, topoly, vrby, olše a jasany nás přikryjí svým stínem. Lužní les je podmáčený s vysokou hladinou podzemní vody. Rozprostírá se v blízkosti Labe u jeho slepých ramen a tůní, které vznikly jako pozůstatek původního meandrujícího toku. Bylinné složení je ovlivněno přítmím, které panuje ve spodních patrech lesa. Mnohé rostliny se popínají, aby se dostaly výše a vytváří šlahouny. Na jaře vzniká půvabný tzv. jarní aspekt, což je porost světlomilných rostlin, který kvete, ještě než vyraší listy stromů. Mezi tyto rostliny patří bledule jarní, sněžěnka podsněžník, orsej jarní, česnek medvědí, ptačinec velkokvětý, violka lesní a dymnivka dutá. V létě pak nastupují stínomilné byliny, např. pomněnka bahenní, pryskyřník plazivý, kostival lékařský, krtičník hlíznatý, netýkavka nedůtklivá a kopřiva dvoudomá.

JEZERO

Jezero vzniklo těžbou písku, která byla zahájena v roce 1972 a trvala nepřetržitě dvacet let. V roce 1978 byl dobývací prostor rozšířen a pozemky o výměře 20 ha byly převedeny na organizaci Středočeské kamenolomy a štěrkopískovny se sídlem v Poděbradech. V roce 1989 došlo v oblasti pískovny ke změně vlastnických vztahů. Těžba štěrkopísku byla ukončena v roce 1992. Některé pozemky získali zpět restituenti, jiné již několikrát změnilo svého majitele. Majoritním vlastníkem je město Sadská a společnost BG technik a.s. Jezero je zatím stále dobývacím prostorem, ale město si je vědomo půvabu a krásy této lokality. Nádherné borové lesy, čistá voda, krásné koupání a blízkost hlavního města Jezero předurčují k relaxaci a odpočinku.

SLEPÉ RAMENO LABE TZV. STARÉ LABE

se nachází v těsné blízkosti jezera a chatové oblasti Vodrážka. Je to ekologicky hodnotné slepé rameno Labe s mokřadními společenstvy a výskytem vzácných chráněných druhů fauny a flóry. Část tohoto ramene byla v 70. a 80. letech dvacátého století zavezena a zničena skládkou směsného odpadu. Zbývající část ramene je registrována a chráněna jako významný krajinný prvek.

LÁZNĚ

Staré lázně se nacházely na okraji Sadské (dnešní Poděbradská ulice). Pan farář Jan Vilém Schreitter nechal u pramenů postavit kapličku Panny Marie Bolestné (1721) a poté vznikaly první lázeňské budovy (1740). V roce 1778 se farář Tomáš Nepomuk Čížek zasloužil o výstavbu nové kaple Panny Marie Bolestné (1778) která stojí do dnes. Od roku 1787 lázně provozoval zdejší magistrát, a to až do roku 1834, kdy byly lázně prodány J. Burgermeisterovi, který za kaplí postavil poštu s konírnami. Zánik lázní nejspíš způsobilo založení prvního cukrovaru a prosakování z koníren.

Lázně v Borech se zde nacházely od roku 1882. Celý komplex tvořilo několik budov a půvabná malá kolonáda. Byl tu navrtán silný železitý pramen kyselky s vysokým obsahem radioaktivity. Moderní podoba lázní byla dokončena v roce 1911 a s příchodem lázeňských hostů se zvýšil i turistický ruch v Sadské. Mezi městem a lázněmi vznikla řada nových vilek. Léčilo se zde železitémi koupelemi a vyhříváním v písku na slunci. Vojtěch Jelínek ve své kronice z roku 1912 uvádí „ Sadská klade velké naděje do svých lázní, jejichž rozkvět nepopíratelně bude míti vzápětí rozkvět celého města.“ Činnost lázní přerušila v polovině minulého století válka a definitivně pak zanikly v padesátých letech minulého století, kdy byly přeměněny v rekreační středisko a později v učňovskou školu. V těsné blízkosti lázní byla v 70. a 80. letech skládka směsného odpadu. Nyní je areál v majetku Středočeského kraje a nachází se v něm školící středisko policie ČR. Objekt není veřejnosti přístupný. V bývalém poštovním sanatoriu (naproti) je již více než 50 let odloučené pracoviště Psychiatrické léčebny Kosmonosy.

MYSLIVECKÁ ROBOTA 17. A 18. STOLETÍ

Robota na panském, čili povinně odpracovaný čas na panských pozemcích, nezahrnovala jen polní práce, ale také například myslivecké činnosti. Sousedé Sadští museli chodit jako střelci či lovci, podruhové pak jako honci. Mezi škodlivou zvěř v hájemství patřili vlk, liška, kuna, tchoř, kolčava, jezevec, orel, výr, jestřáb, krahujec, poštolka, volavka, bukač a naháč. Revíry Sadský i Kerský byly proslulé výbornou jakostí a velkým množstvím zvěře. Mimo robotu však nikdo do polí ani do lesa nesměl se zbraní, ba ani se psem. Byl-li pes přistižen, byl okamžitě zastřelen a jeho majitel musel zaplatit „za ránu“ bečkou soli do slanišť, nebo pytlem pšenice. Psi na celém panství museli chodit s těžkým tzv. „klátem“ na krku pod pokutou až 2 zl. a kočky musely mít údajně uřezané uši, což prováděl biřic, který domy obcházel. Za pytláctví, chytání koroptví a střílení zajíců hrozil až tříletý „zuchthaus“ (káznice) na účet viníka.

Od robotních povinností pomohla císařským poddaným až Marie Terezie se svým synem spoluvládcem Josefem II. po dramatických událostech selského povstání roku 1775.

CESTA VODY – MLÝNSKÝ NÁHON

Písteckou cestu u Bílého kříže protíná bývalý mlýnský náhon. My ho ale mnohem lépe vidíme z tohoto místa, protože jeho koryto doprovází stromy a keře.

Voda na mlýn přitékala náhonem z říčky Šembery, který začínal u Poříčan. Hladina vody byla zvednuta o 1,5 m a průtok vody byl zvýšen na 300 litrů za vteřinu. Mlýnský náhon směřoval na mlýn v Třebestovicích, pak následovala 2 km dlouhá umělá hráz dosahující místy výšky až 3 m k Bahníkovu mlýnu v Sadské. K regulaci vodní hladiny byly před mlýnem ve městě zbudovány umělé nádrže. Voda protekla Sadskou a pokračovala k mlýnu Na Celné. Umělý kanál, jehož systém byl navržen Jakubem Krčínem byl pak zakončen ve Starém Labi. Jeho celková délka byla asi 10 km.

BÍLÝ KŘÍŽ

Bílý kříž nechal v roce 1850 postavit vlastním nákladem pan Matěj Houžvička na okraji svého pole.

NÁPIS

Bože náš všemohoucí Pane
prosíme tě, ať se stane
pro pět ran Ježíše Krista
zbav vší škody tato místa
zažeň ledonosná mračna
objev se Tvá moc zářačná.

Bílý kříž údajně překážel a byl zlikvidován v roce 1974. Zbyla jen malá fotka pana Fr. Dostála, nápis byl nečitelný. V roce 2013 se podařilo z jedné soukromé kroniky nápis zjistit. Ale již před tím se několik nadšenců snažilo Bílý kříž obnovit. Hlavním aktérem byl sadský rodák Jan Kováč, absolvent Střední průmyslové školy sochařsko-kamenické v Hořicích a Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, který kříž s zrestauroval.

Nový bílý kříž je vysoký 290 cm. Sokl a stélu tvoří šedý mramor a kříž samotný mramor bílý. Kristus je z litiny se zlatým nátěrem. (Původně byl uložen v kostele svatého Apolináře v Sadské.) Za přispění města byl vyhotoven betonový fundament. Nový Bílý kříž byl posvěcen 8. června 2014.

SVATÝ GOTTHARD

Socha, před kterou se nyní nacházíte, byla postavena nákladem svobodného sadského měšťana Františka Chládky a dne 20. července 1777 slavnostně posvěcena. Dříve stála v polích za městem na rozcestí od Celný a od Píst a byla k ní pořádána procesí. Autorem je sochař Jan Uhlík. Na nynějším místě stojí od roku 1908, kdy byla natřena a pozlacena.

NÁPIS NA SOKLU

Svatý Gottharde
za hříšné oroduj
a před zlým povětrím
chraň a opatruj

Opat a biskup Gotthard se narodil asi v roce 960 v bavorském Reichersdorfu. Roku 996 se stal opatem benediktinského kláštera v Nideralteich. Vzorným vedením kláštera si získal uznání císaře Jindřicha II. (římský král od 1002, císař 1014-1024), který jej pověřil reformou klášterů. V roce 1022 se stal biskupem v Hildesheimu. Zemřel 5. 5. 1038 tamtéž. Kanonizován byl papežem Inocencem II. roku 1131. Stal se patronem zedníků, ochráncem proti bouři a krupobití a také ochráncem chudých či nemocných. Bývá zobrazován s biskupskou berlou, mitrou, modelem kostela a někdy i drakem.

BAROKNÍ ZVONICE

Zvonice, nebo chcete-li hodinová věž, byla postavena roku 1691 mezi žalářníkovým domem při bývalém obecním domě (č.p. 258) a obecní kovárnou (č. p. 259). Střecha byla pokryta barevným šindelem, později pobita plechem. V lucerně věže byly umístěny hodiny, které se odstranily při opravě roku 1895. Zvonice každý večer vyzváněla k modlení, případně oznamovala úmrtí. Dole ve věži se nacházelo tmavé klenuté sklepení, v němž byli zavíráni ti, kteří se dopustili těžších přestupků nebo zločinů. Do věže vedly dveře přímo z žalářníkova domu.

„Poněvadž zvonění na kostele farním v městě není slyšeti, stalo se usnesení, že ode dne svatého Ondřeje v neděli a ve svátek před dopoledními i odpoledními službami Božími i na městské věži dole v městě stojící zvoniti se bude. Za to se dávalo zvoníku 4 zl. Ale prostředek tento se neosvědčil, a brzy od toho upuštěno. Zvoní se večerní klekání a umíráčkem.“
(V. Jelínek 1912)

PO STOPÁCH NAŠICH PŘEDKŮ

Milý poutníku,

vítej v Sadské, ve městě s lázeňskou minulostí, o němž se první zmínka nachází již v roce 993. V malebném prostředí polabské nížiny tě už z dálky přivítal svědecký vrch a na něm dominanta města – chrám Sv. Apolináře. Sadská byla v roce 1562 Ferdinandem I. povýšena na městečko a v roce 1784 Josefem II. na město.

Pokud se vydáš naučnou stezkou PO STOPÁCH NAŠICH PŘEDKŮ, najdeš tu mnoho krásných zákoutí. Můžeš zvolit malý okruh – 12 zastavení (2km, podtržené body), nebo velký okruh, který čítá 20. zastavení (7 km).

Právě se nacházíš na Palackého náměstí, kterému dominuje radnice s věžními hodinami z roku 1843 a majestátná budova Základní školy s hlavním vchodem do ulice Karolíny Světlé. (Arch. Antonín Turek 1902). Prvním zastavením stezky je Mariánský sloup, dále pak dům „Němečkových“ kde kdysi pobýval W. A. Mozart. Cesta pokračuje k památníku padlým a domu č.p. 257. Kostelní ulice tě zavede ke kostelu a dále. Ke stezce lze použít mapu, kterou získáš na následujících místech:

KIC Palackého nám. 258

Knihovna K. Viky Palackého nám. 3

Městský úřad Palackého nám.1

Motorest Husarka Palackého nám. 258